

Стучинська Н.П.

аспірант,

*Національна академія державного управління
при Президентіві України*

ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА В УКРАЇНІ: ЗАГРОЗИ ТА РИЗИКИ

Енергетична безпека на сьогодні є однією з найважливіших складових економічної безпеки країни, адже лише при забезпеченості паливно-енергетичними ресурсами можливе повноцінне функціонування усіх державних інституцій. Енергетика є основою практично усіх сфер життєдіяльності сучасного світу та відіграє вирішальну роль не лише в економічному розвитку країни, а й є базою у забезпеченні сталого розвитку суспільства. Питання енергетичної безпеки є одним із ключових факторів існування України як самостійної та незалежної держави.

Земляний М. Г. надає лаконічне визначення: «енергетична безпека країни – стан її захищеності від загроз енергетичного характеру» [1]. У формулюванні Є. І. Сухіна: «енергетична безпека – спроможність держави забезпечити максимально надійне, технічно безпечне, екологічно прийнятне та обґрунтовано достатнє енергозабезпечення економіки й населення, а також гарантоване забезпечення можливостей керівництва держави у формуванні і здійсненні політики захисту національних інтересів у сфері енергетики без надмірного зовнішнього та внутрішнього тиску в сучасних та прогнозованих умовах» [2].

На думку авторів [3], під енергетичною безпекою України слід розуміти спроможність держави забезпечити ефективне використання власної паливно-енергетичної бази, здійснити оптимальну диверсифікацію джерел і шляхів постачання в Україну енергоносіїв для забезпечення життєдіяльності населення та функціонування національної економіки у режимі звичайного, надзвичайного та воєнного стану, попередити різкі цінові коливання на паливно-енергетичні ресурси або ж створити умови для безболісної адаптації національної економіки до нових цін на ці ресурси.

За визначенням Міжнародного енергетично агентства енергетична безпека – це безперервний доступ до енергетичних ресурсів по доступній ціні [4].

У сьогоднішній геополітичній ситуації забезпечення енергетичної безпеки стає важливим, якщо не головним, питанням суверенітету держави. Так, згідно із «Стратегією національної безпеки України однією із актуальних загроз національній безпеці України визначено: дії по блокуванню зусиль України щодо протидії монополізації стратегічних галузей національної економіки російським капіталом, щодо позбавлення залежності від монопольних постачань критичної сировини, насамперед енергетичних ресурсів [5].

У консенсус-прогнозі «перспективи розвитку України» загострення дефіциту енергетичних ресурсів в країні визнано одним із найбільших внутрішніх ризиків на 2015-2017 роки.

Окрім зазначених загроз національній безпеці, які виникають через уразливість енергетичного сектору, виділяють такі загрози енергетичній безпеці: надмірна залежність від імпорту енергоносіїв, недостатній рівень диверсифікації джерел постачання енергоносіїв та технологій, обмежене використання власного енергетичного потенціалу й нових технологій, низька ефективність використання палива та енергії, спотворення ринкових механізмів в енергетичному секторі, криміналізація та корумпованість енергетичної сфери, недієва політика енергоефективності та енергозабезпечення.

Нами було проаналізовано п'ять із десяти основних індикаторів рівня енергетичної безпеки у динаміці за період з 2010 по 2014 роки (таблиця 1). Для проведення розрахунків ми використовували дані із звітів державної служби статистики України та міністерства енергетики та вугільної промисловості України [6-8].

Таблиця 1

Показники рівня енергетичної безпеки України за період 2010-2014 рр.

Період	Частка власних джерел у балансі паливно-енергетичних ресурсів держави, відсотків	Рівень імпортової залежності за домінуючим ресурсом у загальному постачанні первинної енергії, відсотків	Частка відновлювальних джерел у загальному постачанні первинної енергії, відсотків	Частка втрат при транспортуванні та розподіленні енергії, відсотків	Відношення інвестицій у підприємства паливно-енергетичного комплексу до валового внутрішнього продукту, відсотків
	Критичне значення показника				
	40%	60%	2%	2%	0,50%
	Незадовільне значення показника				
	60%	50%	3,50%	1,60%	2%
	Оптимальне значення показника				
	80-100%	30%	6%	1,10%	2,5-3,5%
2010	61,26%	53,51%	1,97%	2,72%	
2011	54,08%	77,24%	1,99%	2,84%	1,51%
2012	62,02%	61,81%	2,02%	2,79%	1,94%
2013	54,08%	77,24%	1,99%	2,84%	2,27%
2014	67,41%	47,05%	2,65%	3,17%	1,44%

Одним із найвагоміших із факторів є частка власних джерел у балансі паливно-енергетичних ресурсів держави розраховується як відношення різниці загального постачання первинної енергії та імпорту до загального постачання первинної енергії. За досліджуваний період часу показник не знаходився в межах оптимального значення, а коливався у межах незадовільно та критичного значень. Проте саме цей показник характеризує самодостатність країни та

енергетичну незалежність, а відтак є основою національної безпеки. За даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості Україна має потенціал щодо збільшення власного видобутку газу до 50%, а саме до рівня 29 000 млн. м³ у 2020 році, що давало б можливість гарантувати енергетичну ресурсну незалежність.

Другим важливим індикатором енергетичної безпеки є показник рівня імпортової залежності за домінуючим ресурсом у загальному постачанні первинної енергії. Цей показник тісно корелює із попереднім індикатором і впродовж 2011-2013рр. також знаходився у критичному стані. Позитивна динаміка та переміщення в зону задовільного значення відбулося починаючи з 2014 року.

Питання зниження енергозалежності частково може бути вирішене через формування ефективної програми енергозбереження та розвитку альтернативної енергетики в Україні. Згідно з українською енергетичною стратегією до 2030 р. частку альтернативної енергетики на загальному енергобалансі країни буде доведено до 20%. Основними напрямками відновлюваної енергетики в Україні є: вітроенергетика, сонячна енергетика, біоенергетика, гідроенергетика. Цей показник знаходиться у критичному стані, позитивна динаміка спостерігалася лише у 2014 р. На жаль така динаміка була обумовлена скороченням загального постачання електричної енергії у 2014 р. на 9%, а постачання гідроенергії, енергії вітру та постачання біопалива та відходів скоротилося на 11,6% від 2013 року.

Особливої уваги заслуговує показник втрат при транспортуванні та розподіленні енергії, адже він не лише дає інформацію про ефективність та економічність енергетичної системи, а й напряму впливає на добробут населення, оскільки втрати при транспортуванні закладаються у тарифи для кінцевих споживачів. Даний показник викликає хвилювання, адже перманентно він знаходиться у критичній зоні, окрім того простежується його негативна динаміка.

Відношення інвестицій у підприємства паливно-енергетичного комплексу до валового внутрішнього за період 2011-2014 року знаходиться у незадовільному стані. Проте, враховуючи, що основним джерелом для інвестицій у підприємства паливно-енергетичного комплексу залишаються власні кошти, за певної податкової підтримки держави даний показник може бути скоригований у позитивний бік і не викликати тривоги.

Таким чином, енергетична безпека будучи однією з найважливіших складових економічної безпеки, здатна забезпечити сталий розвиток економіки України. Головними напрямками розв'язання цієї проблеми є: зниження енергетичної залежності, підвищення енергетичної ефективності, забезпечення охорони довкілля та соціальної стабільності. Без зміни структури вітчизняного виробництва та впровадження енергозберігаючих технологій Україна й надалі змушена буде залежати від імпорту нафти і газу, втрачаючи значні валютні резерви. Важливим державним завданням є також поліпшення системи управління галузями паливно-енергетичного комплексу та процесом енергозбереження.

Список використаних джерел:

1. Земляний М. Г. До оцінки рівня енергетичної безпеки. Концептуальні підходи / М. Г. Земляний // Стратегічна панорама. – 2009. – № 2. – С. 56–64.
2. Сухін Є. І. Нетрадиційна енергетика як фактор економічної безпеки держави : автореф. дис... д-ра екон. наук: 21.04.01 / Є. І. Сухін ; Рада нац. безпеки та оборони України, Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки. – К., 2005. – 38 с.
3. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. : Монографія. – К. : НІСД, 1997. – 144 с. – (Сер. «Нац. безпека»; Вип. 2).
4. Міжнародне енергетичне агентство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iea.org/topics/energysecurity/subtopics/whatisenergysecurity/>
5. Стратегія національної безпеки України Указ Президента України від 12 лютого 2007 року № 105 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015#n14>
6. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. – [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
7. <http://www.ukrstat.gov.ua/>
8. <http://mpe.kmu.gov.ua>